

1. Αρχαιολογικός χάρτης της Λήμνου. Με κόκκινο σημειώνονται οι προϊστορικές θέσεις. Το Κουκονήσι τονίζεται πρόσθετα με την εγγραφή του σε κόκκινο τετράγωνο.

ΚΟΥΚΟΝΗΣΙ

Ένας νέος προϊστορικός οικισμός στον κόλπο του Μούδρου και το προϊστορικό πρόσωπο της Λήμνου

Με τις ιταλικές ανασκαφές στην Πολιόχνη καταφάνηκε η κεφαλαιώδης σημασία της Λήμνου στα πλαίσια του λεγόμενου Τρωικού-Παρατρωικού πολιτισμού της Πρώιμης Χαλκοκρατίας, εποχής που, με την υιοθέτηση και διάδοση της μεταλλοτεχνίας, σε συνδυασμό με την εντατικοποίηση του εμπορίου και της ναυσιπλοΐας, σημάδεψε αποφασιστικά την μετέπειτα πολιτισμική πορεία του αιγαιακού κόσμου. Έχοντας η Πολιόχνη σαφή χαρακτηριστικά πρώιμης αστικοποίησης, μπορεί, χωρίς υπερβολή, να θεωρηθεί ως η αρχαιότερη πόλη του Αιγαίου, και συνακόλουθα ολόκληρης της Ευρώπης.

Δεν ήταν όμως η μόνη στο νησί. Πρόχειρες επιφανειακές έρευνες και κάποιες ευκαιριακές σωτηρικές ή δοκιμαστικές ανασκαφές τεκμηριώνουν ένα πυκνό πλέγμα προϊστορικών οικισμών. Ένας από αυτούς –και μάλιστα, ως φαίνεται, από τους σημαντικότερους– είναι το Κουκονήσι, στο μυχό του κόλπου του Μούδρου (εικ. 1-5), για το οποίο θα γίνει ιδιάιτερα λόγος εδώ.

Οστρακοβριθές το Κουκονήσι απ' άκρη σ' άκρη, τράβηξε την προσοχή μας πολύ νωρίς, ευτονότερα όμως στις αρχές της δεκαετίας του 1980, με αποτέλεσμα, μετά από επιπτώσες χωροσκοπίσεις, να κηρυχθεί πρόσφατα από το ΥΠ.ΠΟ. αρχαιολογικός χώρος. Παράλληλα προγραμματίστηκε μακρόπονη ανασκαφική έρευνα, η οποία πρόκειται να αρχίσει εφέτος από τον γράφοντα σε συνεργασία με την Κ' Εφορεία Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων.

Χρήστος Μπουλώτης

Ακαδημία Αθηνών, Κέντρον Ερεύνης της Αρχαιοπτήσης

3-4. Κουκονήσι: Στο βάθος, το βόρειο μισό της νησίδας, ιδωμένης από την παραλία του κόπου του Μούδρου. Μπροστά, ο λιθόστρωτος τελα αποτροπισθεί.

I. Η γεωγραφική-γεωφυσική δύναμις της Λήμνου και το πλέγμα των προϊστορικών οικισμών της

Πριν στραφαύμε στο Κουκονήσι, κρίνεται σκόπιμο να προταχθούν εν συντομίᾳ κάπιοια στοιχεία που αφορούν γενικότερα το προϊστορικό πρόσωπο της Λήμνου. Αναζητώντας τους λόγους για τον σημαιόντα ρόλο που διαδραμάτισε το νησί στους προϊστορικούς χρόνους, και ιδιαίτερα κατά την Πρωμή Χαλκοκρατία, θα στεκόμασταν πρώταρχικό σε δύο. Ο ένας είναι η γεωγραφική του θέση-κλειδί στο Θρακικό πέλαγος, στην είσοδο του Ελλήσποντου, ακριβώς απέναντι από την Τρωάδα. Ο άλλος, αυτή καθευτήν η γεωμορφολογία του. Αν για πολλά θαλάσσια ταξίδια, από Βαρρά προς Νότο, από Ανατολή προς Δύση, και προς τις αντίθετες κατευθύνσεις, η Λήμνος ήταν σταυροδρόμος, για τη διεύδυση στον Εύηνο Πόντο ήταν αναγκαστικό πέρασμα –παράγοντας που επέδρασε καθοριστικά στις διακυμάνσεις της ιστορικής της μοίρας από αρχαιοτάτων χρόνων ώς τις μέρες μας.

Έτσι, οντας κοντά στα ανατολικά αιγαίνια παράλια και πάνω σε μεταλλοφόρους οδούς, η Λήμνος στάθηκε ένας από τους πρώτους σταθμούς μεταλαμπάδευσης της νέας επαναστατικής τεχνογνωσίας –της μεταλλοτεχνίας–, που, σύμφωνα με συγκλίνουσες ενδείξεις, θα πρέπει να έ-

γινε μέσω Μικράς Ασίας. Οι μύθοι, σαν συμπύκνωση μακριώνων συλλογικών εμπειριών, ανακρατούν ανάγλυφα αυτή της τη σημασία. Να θυμηθούμε, από

την αρχαιότερη μυθική διαστρωμάτωση, τη στάθμευση των Ηργοναυτών στη Λήμνο κατά το πολύσθρυλτο ταξίδι τους προς την Κολχίδα για την απόκτηση του χρυσόμαλλου δέρατος, πην αναζήτηση δηλαδή πολύτιμων μετάλλων στις εσοχατίες του Εύεινου Πόντου. Διαφωτιστική επί του προκειμένου, για έναν νεότερο τούτη τη φορά χρονικού ορίζοντα, η ομηρική πληροφορία πως ο Λήμνος βασιλίας Εύνης προμηθεύστηκε μετάλλων από την απέναντι μικρασιατική χώρα, μέσω από εμπορικές δοσοληψίες με τους Αχαιούς πολιορκητές της Τροίας (Ιλιάδα Η, 467-475).

Την καίρια, ωστόσο, συμβολή της Λήμνου στην εισαγωγή της μεταλλοεργασίας και την αιγαιακή της ανέλιξη συνοικίει μεφαντική η ίχη βέβαια τυχαία επιλογή των αρχαίων να τοποθετήσουν στα εδάφη της τα εργαστήρια του Ηφαιστου, του χωρού θεικού χαλκικού, κατεξοχήν προστάτη του νησιού. Οι σχετικές όμως μυθολογικές πηγές δεν εξαντλούνται εδώ. Η λημνιακή παράδοση ήθελε βοηθό του θεού στις μεταλλογικές του εργασίες τον τοπικό ήρωα Κηδαλίωνα, ενώ τους Καβείρους, γιους ή (κατ' άλλη εκδοχή) εγγονούς του Ηφαιστου, με πανάρχαια λατρεία στο νησί, τους αποκαλούσαν οι ντόπιοι και Καρκίνους, υποδηλώντας έτσι

την υπόστασή τους και ως μεταλλουργών μέσα από την παρομιώση των δαγκών των καβουριών (καρκίνων) με τις λαβίδες του σιδηρουργού. Με αυτά τα δεδομένα, τέλος, και συναξιολογώντας την σαφή πρωμάτη των μεταλλικών τεχνημάτων της Ποιλόχνης (ήδη από την αρχαϊκή Κυανή φάση/Ποιλοχνί azzuro, επιπλέον πρώτη αιγαϊκή μαρτυρία της τεχνικής του χαμένου κεριού) καβώς και τα αρχαιολογικού τεκμήριο για επιπτώση χύτευση (ακροφύσια, μήτρες, σκωρίες, μεταλλουργικά φυριά), αποκτά μεγαλύτερη αληθοφάνεια η αρχαία παράδοση που εκθεάζει τους παλαιότατους κατοίκους του νησιού, τους αγριώδωντας Σίντιες, ας περίφημους μεταλλουργούς, και μάλιστα ως πρώτους κατασκευαστές χάλκινων όπλων με μετάλλα από τη Μικρά Ασία. Οι Σίντιες, σε συνάρπτηση

2. Κουκονήσι: Τοπογραφικό σχέδιο της νησίδας.

δρόμος. Στη δεξιά λήψη (Ανοιξη '88), τα νερά της θάλασσας, ανάμεσα στη νησίδα και την ανατολική ακτογραμμή του κόλπου, έχουν ολ-

προφανώς με την πρωτοπόρο μεταλλουργική τους δραστηριότητα, εθεώρουντα και ως ευρέτες της φωτιάς, γεγονός που απηχούσαν οι σχετικές ιεροτελεστίες στη μεγάλη επιταγή γιαρού των ιστορικών χρόνων προς τιμήν των Καβείρων.

Η πλεονεκτική, για τα δεδομένα της εποχής, γεωγραφική θέση του νησιού δεν θα αρκούσε όμως από μόνη της για την εκπληκτική πολιτισμική του άνθηση κατά την Πρώιμη Χαλκοκρατία, αν δεν ενοούσαν η μορφολογία και η σύσταση του εδάφους του: Τα χθαμαλά βουνά κάνουν χώρο, ιδιαίτερα στο κεντρικό και ανατολικό του τμήμα, σε εκτεταμένους βοσκόποτους και εύφορες αμπελοφόρες και σιτοφόρες πεδιάδες, οι οποίες, πέρα από την επάρκεια σε προϊόντα της πρωτογενούς παραγωγής, θα εξασφάλιζαν το απαραίτητο πλεόνασμα για την δι' ανταλλαγής απόκτηση εξωτικινικών αγαθών, και ανάμεσά τους, βέβαια, μετάλλων. Για να καλύψει ο Εύνης τις ανάγκες του σε μέταλλα συναλλασσόμενος με τους στρατοπεδεύμενους στην απένanti Τρωάδα Αχαιούς -μας πληροφορεί το ομηρικό χωρίο που ήδη αναφέρει- τους τροφοδοτούσε, από την πλεύρα του, με άφονο λημνιό κρασί. Και μια τέτοια πληροφορία; προβαλλόμενη προς τα πίσω, θα μπορούσε, προιουμένων των αναλογιών, να χαρακτηρίσει και τη γενικότερη φυσιογνωμία του ανταλλακτικού εμπορίου της εποχής μετά την Πρώιμη Χαλκο-

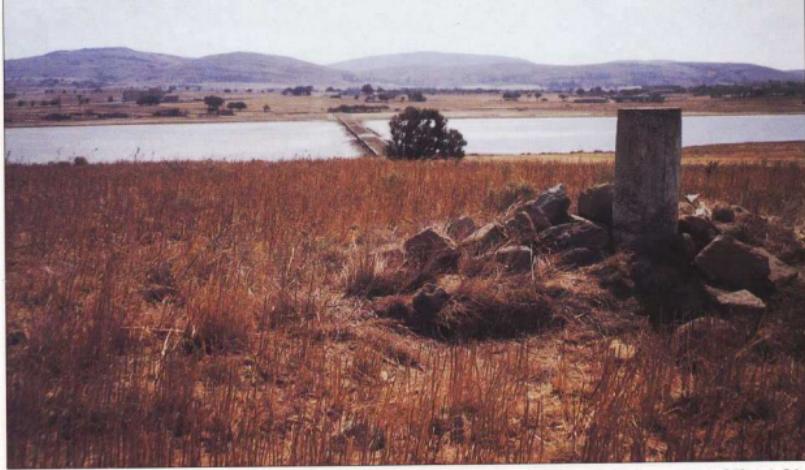
κρατία.

Με τις καθ' όλα, λοιπόν, ευνοϊκές γεωγραφικές-γεωφυσικές συνθήκες και κάτω από την ευεργετική πίεση που ασκούσαν τα δεδομένα και οι επιπαγές της νέας εποχής, αναπτύχθηκε στο νησί ένα εντυπωσιακά πυκνό πλέγμα οικισμών (εικ. 1).

Ήδη στο χάρτη που παρέθεσε ο Bernabò-Brea στη μνημεώδη δημοσίευση των ανασκαφών της Πολιόχνης², εκτός από το ομώνυμο πρωταστικό κέντρο στο νότιο μισό των ανατολικών παραλίων του νησιού, σημειώνονται μια σειρά θέσεων της Πρώιμης Χαλκοκρατίας: Η Αειά στο ΒΑ άκρο, το Μικρό Καστέλλι στο δυτικό τμήμα των βόρειων παραλίων, κινέα δίδυμοι οικισμών, το Βριόκαστρο και τη Τροχαλιά, στον όρμο του Κουνιά. Σ' αυτές, όπως δείχνει ένας πρόσφατα επικονιωθείς χάρτης από την Κ' Εφορεία Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων³, προστέθηκε σημαντικός αριθμός νέων προϊστορικών θέσεων (εικ. 1). Πρώτα απ' όλα, τέσσερις στον κόλπο του Μούδρου, ήτοι: το Κουκονήσι και ακριβώς απένanti του οι Καθαρές, και το δίδυμο Αλεξόπυργος και Αγκαρώνως στο βορειοδυτικό τμήμα του κόλπου. Παρά τις θέσεις είναι ακόμη αυτή της Ηφαιστίας και εκείνη στο βόρειο άκρο της Μύρινας, ανάμεσα στον Ρωμαϊκό Γιαλό και στα Ρηχά Νερά, όπου οι πρόσφατες ανασκαφές της Κ' Εφορείας δικαίωσαν τις προσδοκίες για ένα εκτεταμένο πρωταστικό κέντρο με

επάλληλες οικιστικές φάσεις, αντίστοιχες με της Πολιόχνης. Στην ενδοχώρα σημειώνονται, τέλος, δύο περατέρω θέσεις, η Κώμη, ανάμεσα στον κόλπο του Μούδρου και στον όρμο Κέρος, και ο Προγόμιλος, στα άρια των χωριών Ατοκή και Δάφνη. Το πλέγμα των θέσεων της Πρώιμης Χαλκοκρατίας αναμένεται όμως να πυκνώσει ακόμη περισσότερο μέσα από συντονισμένες επιφαινειακές έρευνες.

Παραπράντας στο χάρτη την χωροκατανομή των έων σήμερα γνωστών οικιστικών θέσεων, γίνεται αμέωνα φανερό πως ολές κατέχουν νευραλγικά σημεία. Άλλες στραμμένες προς την Τρασάδα, άλλες προς τα βορειώς παρακείμενα νησιά (Σαμοθράκη, Θάσος) και τη θρακική χώρα, με την οποία η παράδοση θέλει τη Λήμνο να έχει στενούς δεσμούς, και άλλες προς το νότιο Αιγαίο και τη Μακεδονία. Αν εξαρέσουμε τον Προγόμιλο, οι οικιστικές αυτές θέσεις είναι κατά κανόνα παραλιακές, με ασφαλή αγκυροβόλια -στην περίπτωση μάλιστα της Μύρινας το λιμάνι είναι δίδυμο-, ή πάντας σε μικρή απόσταση από τη θάλασσα, και διαθέτουν δύλες τους καλλιεργήσιμα, αποδοτικά πεδία. Ανταποκρίνονται, με άλλα λόγια, σε ένα στερεότυπο μοντέλο, κυρίαρχο την εποχή αυτή σε ολόκληρη την Αιγαίδα, σύμφωνα με το οποίο η επιλογή των θέσεων για την ίδρυση οικισμών γινόταν με κριτήριο σύζευξη δυνατοτήτων σε επάρκεια γεωργικο-κτηνοτροφι-

5. Κουκονήσι: Το υψηλότερο σημείο (10.06μ.) στο βρέσιο μισό της νησίδας, όπου και το κολονάκι της Γ.Υ.Σ. (τριγωνομετρικό δίκτυο). Ο λιθοστρώφις γύρω από το κολονάκι σχηματισθήκε με διάσπορτο οικοδομικού μέλικου του υποκείμενου προϊστορικού οικισμού. Στο βάθος, ο λιθοστρώφις δρόμος που συνδει τη νησίδα με την απέναντι παραλία του Μουδρού.

κών προϊόντων της πρωτογενεύς παραγωγής και σε άμεση πρόσβαση στη θάλασσα. Είναι ενδεικτικό, από την άποψη αυτή, πως η μεγαλύτερη πυκνότητα οικιστικών θέσεων –ορισμένες μάλιστα άμεσα γειτονικές– παραπρέπει στο ανατολικό μισό της νησίου, κυρίως δε γύρω από τον κόλπο του Μουδρού, όπου τα εδάφη είναι ευφορέτα, ενώ τα ταυτόχρονα οι πολυσχιδείς ακτές παρέχουν ασφαλέστερα αγκυροβόλια.

Σε ένα τέτοιο πλαίσιο δεν μπορεί παρά να θεωρηθεί αυτονόητη η εντατική άσκηση τη ναυσιπλοΐας για τη διεκπεραίωση των εμπορικών συναλλαγών, με πρώτιστο έπιπλον μεταξύ της προκύπτουσας πεταλλών. Στα συνδυασμού τους εξάλλου, μεταλλουργία και ναυσιπλοΐα, με την εργαστηριακή εξειδίκευση και τη συσσώρευση πλούτου που συνεπάγονταν, στάθηκαν αποφασιστικοί παράγοντες για την περαιτέρω κοινωνική ιεράρχηση, που οδήγησε στην πρώμη αστικοποίηση, όπως την αισθητοποιεί παραδειγματικά στο νησί της Ποιλόχην. Μύρινα και Ποιλόχην εμφανίζονται σαν ισοδύναμα λίγο πολύ πρωτοαστικά κέντρα σε δύο αντιθετικά, απομακρυσμένα μεταξύ τους, σημεία του νησίου. Ποιο καθεστώς όμως δείπει τις σχέσεις τους, ποιοι οι ζωτικοί χώροι και η σφράγιδα επιρροής τους στο νησί; Πώς ενυφαίνονται στο πυκνό πλέγμα των υπόλοιπων οικιστικών θέσεων, μερικές από τις οποίες μάλιστα φαίνεται να απο-

τελούσαν δυναμικά κέντρα; Η διαβάθμιση των οικισμών, από την άποψη της οπουδάσπιτάς τους, θα μπορούσε βέβαια, σε μια πρώτη σχηματική προσέγγιση, να σημαίνει δορυφορική εξάρτηση των μικρότερων από τους μεγαλύτερους, ενώ η άμεση γειτνίαση (βλ. Ιδιαίτερα διδύμους οικισμούς) να υποδηλώνει ευρυνική συνυπάρξη. Με αυτό το σκεπτικό αναφέρεται λοιπόν κανείς εύλογα με τη σύχρωση της Ποιλόχην υψώθηκε αποκλειστικά και μόνο για απειλές από τη μεριά της θάλασσας. Αυτά και άλλα παρόμοια ερωτήματα περιέμονται την ενδεχόμενη απάντηση τους μέσα από μελλοντικές έρευνες στο νησί.

II. Η νησίδα Κουκονήσι - Γεωμορφολογικά στοιχεία

Και τώρα στο Κουκονήσι. Η νησίδα, στο βρεοιανατολικό τμήμα του μχόου του κόλπου του Μουδρού (Εικ. 1), στην είσοδο σχεδόν του ομώνυμου χωριού, έχει ακανόνιστο ωσειδές σχήμα (Εικ. 2), μήκος γύρω στα 470 μ. και πλάτος 370-380 μ., ενώ το μεγιστού υψόμετρο της –στο βρεοί τημήμα της, που φέρει την ονομασία Κούκονος και όπου έχει στηθεί το κολονάκι του τριγωνομετρικού δικτύου της Γεωγραφικής Υπηρεσίας Στρατού (Εικ. 5)– κυμαίνεται ανάμεσα στα 8 με 10.06 μ. Η επιφάνειά της, παρουσιάζοντας ελαφρές υψομετρικές διαβαθμίσεις, κατέρχεται

ομαλά προς τη θάλασσα, με εξέρεση τη νοτιοδυτική πλευρά της περιφέρειας. Στη σημερινή της μορφή η νησίδα απέχει 400 περίπου μέτρα από την πλλιστερη ανατολική ακτογραμμή, με την οποία τη συνδεεί ένας στενός λιθόστρωτος δρόμος που διευκολύνει τη διακίνηση για την καλλιέργεια των σπιτσώρων σε ολόκληρη την έκταση της (Εικ. 2, 3-5).

Κρίνοντας από τη γεωμορφολογία της γύρω περιοχής, τον ελώδη χαρακτήρα των παραλίων στον μχό του κόλπου, το αβάθες γενικά των υδάτων, κι ακόμη από το γεγονός ότι τη στάθμη της θάλασσας έχει ανυψωθεί, θα πρέπει ίως να υποθέσουμε ότι το Κουκονήσι στην αρχαιότητα –ορισμένες τουλάχιστον περιόδους κατοικούτων της– ήταν ενωμένο με την ανατολική πλευρά του κόλπου. Την υπόθεση ενισχύει η παραπήρημη πώς τα (οστρακοβιρθή) αρχαιολογικά στρώματα, όπως απαί μας ειπωνίζονται κατά τόπους στην περιφέρεια της νησίδας, γλείφονται κυριολεκτικά από τη θάλασσα. Να σημειωθεί πως τα νερά στην περιοχή ανάμεσα στο Κουκονήσι και στην ανατολική ακτογραμμή του κόλπου είναι τόσο τρήχα, που δεν ξεπερνούν στο βαθύτερο όμειο τους το μισό μέτρο. Οταν μάλιστα αποτραβιούνται με τους βοριάδες, μπορεί κανείς να έχει μια ολότελα στεγνή πρόσβαση προς τη νησίδα, η οποία μοιάζει τότε με χθαμαλή επικήτη τούμπα στην παραλιακή ζώνη θαλασσο-

6. Κουκονήσια: Ερειπωμένο μαντρί πάνω στη νησίδα, χτισμένο με αρχαίο οικοδομικό υλικό.

βρεχτης πεδιάδας (εικ. 3-4). Σίγουρα πάντως, λαμβάνοντας υπόψη τις πιστοποιημένες διαδοχικές αιχμειώσεις της στάθμης της θάλασσας στη Αιγαίνα (Regression-Transgression) και τις συνακόλουθες μεταποιήσεις των ακτογραμμάτων κατά τις περιόδους που μας ενδιαφέρουν, η γεωλογική σχέση του Κουκονήσου με την απέναντι παραλία θα πρέπει να άλλαξε κατά καιρούς. Δεν θέλω να προχωρήσουμε σε απλουστευτικές ερμηνείες. Οι παραπάνω παρατηρήσεις, έχοντας πρόχειρο μόνο, προκαταρκτικό χαρακτήρα, χρειάζονται επισταμένη γεωλογική έρευνα και τεκμηρίωση. Το ίδιο ισχύει επίσης για το αρχικό ανάγλυφο του εδάφους της νησίδας, πριν από την πρώτη οικιστική επέβαση, για τη σύσταση του υπεδάφους της καθώς και για τις μεταβολές της περιφέρειάς της. Βέβαιο, όμως, είναι πως το μεγαλύτερο ύψος της στο βόρειο τμήμα, όπου και έρχωρίζει ένα επιπέδωμαρφο έξαριμα, οφείλεται προφανώς στις επάλληλες οικοδομικές φάσεις του προϊστορικού οικισμού, του οποίου τον πυρήνα, όπως συνάγεται και από την πυκνότητα των επιφανειακών ευρημάτων, θα πρέπει να τον ποιητείσουμε εδώ.

III. Επιφανειακά ευρήματα

Με την αναμόχλευση των ανώτερων αρχαιολογικών στρωμάτων εξατίας της συνεχών άροσης για την καλλιέργεια σιτηρών, μα-

ζί με την πιληθώρα οστράκων, πριν στην επιφάνεια άφθονα λιθοτεχνήματα, θαλάσσια όστρεα και διαταραγμένα οικοδομικά υλικά. Τα τελευταία μάλιστα προστρίζαν συχνά στους ντόπιους την έποιμνη πρώτη ώλη για την κατασκευή κυρίων μαντριών και για την εσωτερική λιθοεπένδυση πηγαδών της γύρω περιοχής. Ένα τέτοιο λιθοπερίφραχτο μαντρί, χτισμένο στο μέσον περίπου του ανατολικού τμήματος της νησίδας (εικ. 6), μας δίνει σήμερα σαφή εικόνα για την ποσότητα των πεπλατυσμένων λίθων που παρείχε, σε πρώτη ζήτηση, το επί τόπου «λατομείο». Την εικόνα συμπληρώνουν οι ξερολιθιές στο βόρειο μισό της νησίδας, που σχηματίσθηκαν βαθμιαία με παρόμοιους πάλι πεπλατυσμένους λίθους κατά την μακροχρόνια άρροστη (εικ. 5).

Το κεραμικό υλικό που συλλέχθηκε με τις προχειρές χωρο-αποκτήσεις κατατάσσεται χονδρικά σε δύο μεγάλες χρονολογικές ομάδες. Η νεότερη, το διστακτά της οποίας στην πλειονότητά τους προέρχονται από το νότιο μισό της νησίδας, ανάγεται στους ιστορικούς χρόνους. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν τα διστακτά της Υστερογεωμετρικής και Αρχαϊκής εποχής, με χαρακτηριστικά δείγματα της εγχώριας παραγωγής «buiscchego» (gray ware) και της γραπτής κεραμικής με γραμμική γραπτή διακόσμηση (κύλικες, στάμναι κτλ.) -και οι δύο κατηγορίες επαρκώς γνωστές από τις ανα-

σκαφές κυρίως της Ηφαιστίας. Τα διστακτά της παλαιότερης ομάδας, με τα οποία και τεκμηριώνεται η καταίκηση στους προϊστορικούς χρόνους -ιδιαίτερα, ως φαίνεται, έντονη κατά την Πρώιμη Εποχή του Χαλκού-, συλλέχθηκαν σχεδόν αποκλειστικά στο βόρειο μισό της νησίδας και ειδικότερα στο ψηλότερο τμήμα της (Κούκονας) και γύρω από αυτό, όπου και απαντούν αισθητά στη μεγαλύτερη πυκνότητα (εικ. 7-12). Τυπολογικά αντιστοιχών απόλυτα με την κεραμική από την Πολιόχη, τις πρόσφατες ανασκαφές στη Μύρινα και από τις επιφανειακές χωροσυστημάτες σε διάφορες άλλες προϊστορικές θέσεις του νησιού, εγγραφόμενα είτε στην γνωστή κεραμική παραγωγή του Τρωικού πολιτισμού κύκλου. Τα περισσότερα -χειροποίητα, με εμφανή την αριθμητική υπεροχή των ανοιχτών φιαλών (εικ. 11) και των τριποδικών ρυτρών σε μορφική ποικιλία (εικ. 8)- καλύπτουν την 3η χιλιετία π.Χ. Δεν λείπουν, ωστόσο, και κάποιες σπανιότερες κεραμικές εκφάνσεις, όπως μαρτυρούν λιγά διστακτά με «χενιστή» διακόσμηση (εικ. 9) ή κάνα διστακτό με εγχάρακτο και εμπίστεο μοτίβο γεμισμένο με υπόλευκη ώλη (εικ. 10). Χρονολογικά και τυπολογικά, σαφής είναι η διάκριση μιας μεγάλης ομάδας οστράκων, αντίστοιχης με την κεραμική της Καστανής φάσης της Πολιόχης (Poliochni bruno) και της Τροιας Ν, που ανάγεται στο πρώτο μισό της 2ης χιλιετίας π.Χ. Σε αντίθε-

ση με εκείνα της προηγούμενης καπηλορίας, προέρχονται από τροχήλατα ερυθρόχωμα αγγεία εξαρτητικής ποιότητας (φράλες, λεκανίδες, κύπελλα με λαβές κ.ά.), με ιδιαιτέρω χαρακτηριστικό τις οριζόντιες αιλακώσεις γύρω από το χείλος και τις περίτεχνες λαβές, ορισμένες μάλιστα με ελικοειδείς αποφύσεις (εικ. 12). Την κατοίκηση κατά την εκπνέουσα «Υστέρη Εποχή του Χαλκού μαρτυρούν, τέλος, μια σειρά μικρηγάλιων γραπτών οστράκων, των φάσεων ΥΕ IIIΙB και IIIΙΓ (13ος-12ος αι. π.Χ.), κι ανάμεσα τοις τημπαία από πήλινο ταιρόδρυχο ρυτό με καστανέρυθρο γραμμικό διάκοσμο. Από τα άλλα κινητά ευρήματα, που σκιαγραφούν την ανθρώπινη δραστηριότητα στο προϊστορικό Κουκονήσιο –κυρίως δε στην Πρώιμη Εποχή του Χαλκού–, σημειώνουμε εδώ σε μια πρώτη συνοπτική παρουσίαση:

α. Ποικίλα λιθοτεχνήματα, σε δύο, κυρίως, μεγάλες ευδιάκριτες ομάδες. Από τη μια, μικρεργαλεία από πυριτόλιθο και υπολείμματα κατεργασίας τους (φολίδες, πυρήνες, απολεπίσματα), και, από την άλλη, πλεκείς, τριβεία, τριπτήρες, κρουστήρες, λειαντήρες κ.ά. (εικ. 13) για τροφοπαρασκευή ή για οικοτεχνική χρήση. Στην πλειονότητά τους προέρχονται από ντόπια ηφαιστειακά και ίχνητανογενή πετρώματα, ενώ μερικά από μεταμορφωμένο πετρώματα. Από τα λοιπά λιθοτεχνήματα αξίζει να σημειωθεί ιδιαιτέρω ένα εισαγμένο προφανές μυκηναϊκό κυκλικό πώμα αγγείου με κεντρική κομβισόχημη λαβή.

β. Πήλινα σφρανδύλια σε δύο τύπους, κωνικά και αμφικυνικά (εικ. 14, πάνω), μερικά μάλιστα με εγχάρακτο γραμμικό διάκοσμο, τυπικό της Κίτρινης φάσης της Ποιλόχνης (*Poliochni giallo*).

γ. Πήλινα «βαρίδια» (εικ. 14, κάτω) στην ουσία, μεταποιημένα μικρό δότρακο από το σώμα χειροποίητων, κατά κανόνα, αγγείων, στα οποία δόθηκε δευτερογενώς μια ακανόνιστα κυκλική, δισκοειδής μορφή για να χρησιμεύσουν, με τη διάσονη κεντρικής οπής, ως βαρίδια, πιθανότατα δυχτώνης ή ισως αργαλείου. Η πρακτική αυτή της μετατροπής κομματιών από σπασμένα αγγεία σε χρηστικά εξαρτήματα εμφανί-

ζεται διαδεδομένη και σε άλλους προϊστορικούς οικισμούς της εποχής, με πολυάριθμα δείγματα στην Ποιλόχνη και την Τροιά.

δ. Θαλάσσια στρέμα, με μεγάλη ποικιλία (εικ. 15), τα οποία αποτελούν προφανώς υπολείμματα κατανάλωσης τροφής. Η εξαιρετική μεγάλη ποσότητα τους κάνει εύλογη την υπόθεση ότι θα κάλυπταν ένα σημαντικό μέρος της διατροφής, και για την αλιεύση τους οι κατοίκοι του Κουκονήσιου θα στρέφονταν μάεσα στα πλούσια σε θαλάσσια ζωή νερά του κοπού του Μουδρού, όπου και σήμερα αφονούν όλα στην διάθεση των συλλεγέντων οστρέων.

IV. Αρχαιολογική σημασία του Κουκονήσιου - Προσπτικές

Οι παλιές ιταλικές ανασκαφές στο πρωτοαστικό κέντρο της Ποιλόχνης (1931-36, 1951-53, 1956) ναι μεν έφεραν δυναμικά τη Λήμνο στο πολιτισμικό προσκήνιο της χιλιετίας π.Χ., άφροσαν όμως αναπάντητα όχι λίγη ερωτήσιμα, τα περισσότερα από τα οποία θέτει α *posteriori* η δική της σημειωνή προβληματική (π.χ. αρχαιοβιοτανικά και αρχαιοζωδολογικά στοιχεία, ζημίματα περιβαλλοντολογικής αρχαιολογίας). Κάποια από αυτά αναμένεται να καλυφθούν με την επανέληξη της ανασκαφικής δραστηριότητας το 1991. Οι πρόσφατες ανασκαφές στη Μύρινα, από την άλλη, ήρθαν ως αποδείξη την ύπαρξη στην νησί και άλλων ισοδύναμων με την Ποιλόχνη πρωτοαστικών κέντρων, και συνάμα ως πολλά ποιοτύχημα πηγή για το φωτισμό χρονολογικών κυρίων πετρώματων. Δυστυχώς όμως η επέκταση της σημειωνής πόλης της Μύρινας πάνω σε σημαντικό τμήμα του προϊστορικού οικισμού θα μας στέρησε από τη δυνατότητα για μια ολοκληρωμένη εικόνα του πολεοδομικού ιστού και της χωροταξικής του οργάνωσης. Το Κουκονήσι, αντίθετα, προσφέρεται ιδεώδης για πιο ολοκληρωμένες και απρόσκοπτες ερευνητικές εργασίες, οι οποίες θα αποδειχθούν ακόμη αποδοτικότερες με τη σύσταση εισύθισης εξαρχής μιας δειπνησμονικής ομάδας και την υιοθέτηση των μεθόδων και στόχων της λεγόμενης Νέας Αρχαιολογίας. Η εκτεταμένη του επιφάνεια, σε συνδυασμό με την ιδιαίτερα ευνοημένη γεωγραφική του θέση (ασφαλές φυσικό λιμάνι στην καρδιά του νησιού, έλεγχος των ευφορότερων πεδιάδων) και την μακραίνη κατοικησή του, υπόσχεται ένα ακόμη ζωτικό οικιστικό κέντρο με πολλές επαλλήλες οικοδομικές φάσεις, αντίστοιχες με εκείνες της Ποιλόχνης και της Μύρινας στη Λήμνο, της Τροίας, και της Θερμής με τη λέσβο. Από κοινού με τη συνέχιση των ανασκαφών στην Ποιλόχνη και τη Μύρινα και την ταυτόχρονη διεξαγωγή συστηματικών επιφανειακών ερευνών (surveys) στη νησί, οι προγραμματισθέεις ανασκαφικές εργασίες στο Κουκονήσι θα συμβάλουν ουσιαστικά στην καλύτερη κατανόηση –ος ένα πρώτο επίπεδο– των ενδοληματικών συνθηκών που οδήγησαν στη δημιουργία της πολιτισμικής κοινής από τη μιαν άκρη του νησιού ως την άλλη. Σε ένα δευτερό επίπεδο, θα αναδείξουν ακόμη περισσότερο τη σημασία της Λήμνου στη πλαίσιο της ευρυτερής πολιτισμικής ενότητας του ΒΑ Αιγαίου, με την επαναποτοθετηση και επανεκτίμηση ζητημάτων συγχρονίας, προτεραιοτήτων και αλληλουπόδραστων αναφορικά με την Τράπα και τον υπόλοιπο νησιωτικό χώρο, τον άμεσο γειτονικό και τον απώτερο. Με τα μικρηγάλια ευρήματα στο Κουκονήσι¹, που ασφαλώς θα πληθύνουν με την ανασκαφική έρευνα, πιστοποιείται η συνεχής κατοικήση έως και την εκπνεουσα «Υστέρη Χαλκοκρατία, συνάμα δε γεφυρώντας αρχαιολογικά η «κρίσιμη» μετάβαση από την εποχή αυτή προς τους ιστορικούς χρόνους». Τα εν λόγω ευρήματα αποκτούν μεγαλύτερη βαρύτητα, αλλιώς ως υπόψη ότι, σε εξαίρεση κάποιων σποραδικών ενδείξεων –κυρίως έναν μυκηναϊκό σφραγιδόλιθο από την Ηφαιστία²–, η μικρηγάλια παρουσία στη νησί δεν τεκμηριώνεται μεχρι τώρα παρά έμμεσα, γεγονός που ερχόταν σε χτυπητή αντίθεση με τη γεωστρατηγική του σημασία στην είσοδο του Ελλήνουποντου, τα μικρηγάλια ευρήματα από την γειτονική Τροία και τις γύρω περιοχές³, και το ρόλο του στα ομηρικά έπη⁴, ιδιαίτερα στην Ιλιάδα, σύμφωνα

7. Koukonjitsi: Όστρακα διαφόρων οικιστικών φάσεων.

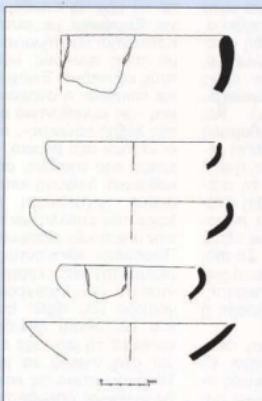
8. Koukonjitsi: Τμήματα τριποδικών χυτρών.

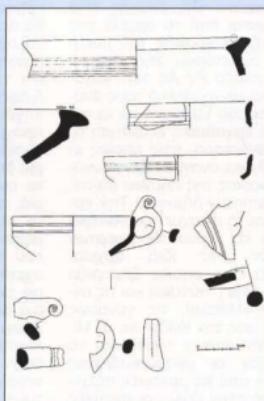
9. Koukonjitsi: Όστρακα με «χενιοτή» διακόσμηση.

10. Koukonjitsi: Όστρακο με εγχάρακτη και εμπίεστη διακόσμηση.

11. Koukonjitsi: Χαρακτηριστικοί τύποι φιαλών.

12. Koukonjitsi: Χαρακτηριστικοί τύποι τροχιλάτης ερυθρόχρωμης κεραμικής.

13. Κουκούνια: Λίθινα εργαλεία.

με την οποία αποτέλεσε για τους Αχαιούς πολιορκητές της Τροιας, όπως ήδη αναφέρομε, μια από τις πηγές ανεφδιασμού. Και είναι ενδιαφέρον ότι τα μυκηναϊκά ευρήματα στο Koukounīs, αναγόμενα στην περίοδο της μεγιστηριακής ακτινοβολίας και εξάπλωσης του μυκηναϊκού πολιτισμού, μας μεταφέρουν λίγο πολύ στον χρονικό ορίζοντα του Τρωικού πολέμου.

Είναι βέβαια πολύ νωρίς να διατυπώθουν απόψεις ως προς τον χαρακτήρα της παρούσιας των μυκηναϊκών στοιχείων στη Λήμνο –εμπορικοί σταθμοί, μονιμότερες εγκαταστάσεις, ευκαιριακές εμπορικές συναντάσεις· Όλες οι εκδοχές, η καθεμιά χωριστά και στη συντήρηση τους, είναι εύλογες. Τον αποφασιστικό όμως λόγο έχει επί του προκειμένου η μελλοντική έρευνα. Να Επιστημανθεί μόνον εδώ μια, όπως πιστεύω, σημαντική μαρτυρία για τα πράγματα της εποχής που μας έρχεται από τα αρχεία της Γραμμικής Β γραφής του μυκηναϊκού ανακτόρου της Πύλου: Στην πινακίδα PY Ab 186, καταχωρίζεται με το εθνικό τους όνομα μια ομάδα γυναικών, οι ram-ni-ja, σε εργασιακή εξάρτηση από το ανάκτορο, στις οποίες οι Μυκηναϊδόγοι αναγνωρίζουν συνήθως γυναικες της Λήμου (ram-ni-ja=Lamnai=Λήμνα). Την ερμηνεία αυτή ενισχύει ουσιαστικά η μνεία και άλλων ένονέρητων γυναικών στα ίδια αρχεία, ανάμεικτα στις οποίες ξεχωρίζω τις ki-ni-di-ja (=Knidai) και τις mi-ra-ti-ja (=Milatiai), τις γυναικες δηλαδή από την Κιδού και τη Μίλατο¹⁰. Με όποιους τρόπους και να κατέληξαν οι μημονευόμενες γυναικες από τις μακρινές πατρίδες τους στην Πύλο, οι σχετικές πινακίδες αποτελούν πολύτιμα γραπτά ντοκουμέντα της επο-

14. Κουκούνια: Πάνω, κωνικά και αμφικυνάκι σφραγίδια. Κάτω, δισκοειδή «βαρίδια».

χής, τα οποία, έστω έμμεσα, υποδηλώνουν τα ενδιαφέροντα των Μυκηναίων για την ανατολική πλευρά του Αιγαίου κατά τον εκπνέοντα 13ο αι. π.Χ. Η σημασία της πινακίδας PY Ab 186 ειδικότερα για τη δύκη μας προβληματική, πέρα από το ότι μας παραδίδει την παλαιότερη μνεία του ονόματος της Λήμου, έγκειται στο ότι «δένει» τα μυκηναϊκά ευρήματα του Koukounīs.

V. Σημείωμα για την τοπωνυμική ιστορία της νησίδας

Η σημερινή ονομασία Kouki(κ)ονή, που έχει πλέον επικρατήσει πλατιά, δεν είναι και η αρχική. Σε πολιτερεύες έγενες χαρτογραφήσεις της Λήμου η νησίδα σημειώνεται με το όνομα Ispathio, Ispatha, δηλαδή η Σπάθα, όπως πιστοποιούν και αντίστοιχες ελληνικές χαρτογραφήσεις¹¹. Στην ερμηνεία του τοπωνύμου αυτό θα πρέπει, πιστεύω, να νοηθεί αναλογικά προ τον ουνίθη σχηματισμού ελληνικών τοπωνυμίων, επί τη βάσει ομοιοτήτων προς διάφορα αντικείμενα (Αγκιστρι, Τηγάνι, Δρέπανον κτλ.). Και πράγματι, ιδιωμένη η χθηναλή νησίδα από το δημιτάκι, από τη μεριά δηλαδή της θάλασσας, ή από τα ανατολικά, ήτοι από τη στεριά, προσφέρει μια επιμηκή εικόνα που θα μπορούσε να παραμοιασθεί με σπαθί. Το ίδιο εξάλλου τοπωνύμιο (Σπάθα, Σπαθί), σχετίζεται συχνό στον αιγαιακό χώρο, έχει δοθεί κυρίως σε ακρωτήρια αλλά και σε βουνοκορφές ή βραχονηστήδες¹². Ιγάροτε αυτονόητη είναι, αντίθετα, η ονομασία Koukounīs. Οι ντόπιοι, εκτός από απλοίκες επιτυλωγήσεις που θα δούμε παρακάτω, δεν θυμούνται πώς πήρε το όνομά της η νησίδα. Τρεις

είναι, ωστόσο, οι εκδοχές που θεωρώ πιθανές: α. να προέρχεται από τον κούκο, είτε γιατί φωλιάζαν εκεί κούκοι και γιατί στέκεται μόνη της στο μύχο του κόλπου «σαν κούκος» β. πάλι από τη λέξη κούκος, αυτή τη φορά όμως από τη μεταφορική της χρήση στο λημνιακό αγροτικό ιδιώμα με τη σημασία των λιθοσωρών που σήνονται στα αγροτεμάχια είτε ως ορθεσία ή κατά τον καθαρισμό τους από τις σκόρπιες πέτρες¹³ και γ. να οφείλεται σε παλαιότερες καλλέργειες κουκιών.

Η πρώτη και η τρίτη εκδοχή έχουν ως προς τον τρόπο σχηματισμού τους πολλάπλα τοπωνυμικά παράλληλα. Περισσότερο όμως πειστικά φαίνεται η δεύτερη, η ιδιαίτερας λημνιακή, καθότι έχει το πλεονέκτημα να στηρίζεται στη χαρακτηριστική πληθώρα σκόρπιων λίθων της συγκεκριμένης νησίδας, που προσχρόνισαν από τα αρχαία οικοδόμηματα λείψανα. Σύμφωνα με αυτή, λοιπόν, Koukounīs θα σημαίνει ότι νησίδα με τους πολλούς λιθοσωρούς, τους κούκους. Ενισχυτική έρχεται επιπλέον η ονομασία Koukounīs – ως μεγεθυντικό ή επιπτακό της λέξης κούκος – που δύνουν οι ντόπιοι στο βόρειο, ψηλότερο τμήμα της νησίδας, όπου τα οικοδόμημα λείψανα παντούν σε ακόμη μεγαλύτερη πυκνότητα λόγω των επάλληλων προϊστορικών οικιστικών φάσεων.

Παραθέτω, κλείνοντας, δύο παρετυμολογίες ερμηνείες των ντόπιων, που κατέγραψα το φθινόπωρο του 1992: «Ένας μπέτης του γειτονικού Μούδρου, σύμφωνα με τη μιά, είχε γεκατοστήσει στη νησίδα τα χρόνια της Τουρκοκρατίας τις κοκάνες του, τις γυναικες δηλαδή του χαρεμού του (κοκάνα>Κοκονήσι>Koukounīs)¹⁴.

15. Κουκούνια: Θαλάσσια οστρέα - υπολείμματα κατανάλωσης τροφής.

Περισσότερο γλαφυρή η δεύτερη παρεπιδομογύρη, διά στόματος του γερόντα αρότρου Δημήτρη Γρατσώνη που έχει αποχώραφα στο Κουκούνισι, αντλεί από το αρχαιολογικό παρελθόν της νησίδας, όπως τα αναμόχουλες το άρρωτο των Μουδριών¹⁰. «Ζώσε», του διηγήσαντος ο παπιούς του, «τον πολύ καιρό εδώ στο ν'σουύ' ένας λάσις αντεριώμενος, Κουκούνες τ'ει λέγαν. Κι ήταν παράξεν!». Ολ' τις τρέμαν γιατί δεν ήταν συνηθισμένον ανθρώπων. Πελάριοι ήταν και αιμεῖς. Περάσαν άμως τα χρόνια, κι αιτού πάρε δώσε δεν είχαν με κανέναν στ' Αίγανο. Κλείστηκαν μά πέρα στα σπίτια τ'ει αιτού οι Κουκούνες και δε ξαναβγήκαν. Σιγά σιγά πεθάναν ολά'. Να, οι πέτρες πάντα ζευγαρίζουμι, απ' τα σπίτια τ'ει ειναι».
Η παράδοση προϋποθέτει ερείπια, όπως παρατηρούσε εύστοχα και ο Albin Lesky.

Σημειώσεις

Τους συναδέλφους Α. Αρχοντίδηου, Λ. Αγελάρα και Α. Βενεντίου ευχαριστώ για γονιμές συζητήσεις σχετικά με το θέμα. Το προκαταρκτικό περιολογικό ταυτίσεις των λιθετεγμάτων από το Κουκούνι πολιτισμή ήταν η συμβολή του Δ. Βαγιάδηκου και του Α. Αρρουδάκη στην τοπωνυμία ζητήματα.

1. Bernabò-Brea, *Poliochni I*, (1) 16, εικ. 1.
2. Κ. Εφορεία Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων - Ιταλική Αρχαιολογική Σχολή Αθηνών (εκδ.), Αίγανος - Αρχαιολογικό Μουσείο (1993), ένθετος χάρτης στο τέλος του άσημου.
3. Για λαϊκώντες αναφορές σε μικρονησιακά οστράκα από το Κουκούνι βλ. F. Schachermeyr, *Arch. Anz.*, 1962, 304. Bernabò-Brea, *Poliochni II* (1), 13. Μια πρώτη σύνθετη των μικρηνιακών δεδουλμένων από τη Αίγανο επεχειρήσαν πρόσφατα: A. Archontidou, *Mycenaean Pottery from Lemnos*, Αρχαιολογικό Συνέδριο στη Ρώμη-Νάπολη, 1993 (υπό εκτυπωση).

4. D. Mustilli, *ASATene XVI-VII*, 1932-33, 78, εικ. 126-127. CMS V 1(2), αριθ. 34.
5. Για τα μικρηνιακά ευρήματα στην Τροία, Chr. Podzuweit, *Die mykenischen Waffen und Troja*, Prähistorische Archäologie in Südosteuropa 1 (1982), 65-88. Για τη γενικότερη προβιβλατική βλ. τις συμβολές στον τόμο: M. Marazzi - S. Tusa - L. Vagnetti (εκδ.), *Traffici micenei nel Mediterraneo. Problemi storici e documentazione archeologica*, Atti del convegno di Palermo 1984 (1986).

6. J. Heuron, *Homère et Lemnos*, Comptes rendus de l' Académie des Inscriptions et Belles Lettres, 1988 (Janvier-Mars), 12-30.
7. M. Ventris - J. Chadwick, *Documents in Mycenaean Greece* (1973)¹¹, 45, 156, 410. J. Chadwick, *The Mycenaean World* (1976), 80-81. Πρβλ. και M. Lindgren, *The Peoples of Pylos*, II (1973), 23-24, λ. α-κα-τε-ja.

8. Βλ., για παραδείγμα, Β. Τουρπτασίου-Στεφανίδη, Ταξιδιωτικά και γεωγραφικά κείμενα για τη νήσο Αίγανο (15ος-20ός αιώνας) (1986), 514, με υπο. 10, χάρτης αριθ. 13 και 19.
9. Βλ., *Μεγάλη Ελληνική Εγκυλολογία*, τ. 22, Λ. Σπάδα η Σπάδα, Σπαθί.
10. Με ανάλογη σημασία απαντά τη λέξη κουκός και αλλού. Συμφωνα με τα καταχωρίστηκα στο Αρχείο του Ιστορικού Λεξικού της Ακαδημίας Αθηνών η λέξη μπορεί π.χ. να σημαίνει: σωρδς πέτρες για απαγόρευση βοσκής (Βόλβη νομού Θεσ/νίκης), πυραιμούδες ορθοδέο παρόντες πέτρες (Χαλκιδική, Κύπρος), σωρδς χάματος (Δρυμός νομού Θεσ/νίκης, Αργανί νομού Χαλκιδικής), οπιδηπότης προεξέχει (Ιμβρος), είδος παιχνιδιού με επάληλη τοποθετήμενες πέτρες (Θράκη).

11. Την εκδοχή αυτή πρωτάκουσα από τον Γ. Βογιατζή, είναι άμως, σημαντικά, πλατά διαδεδομένη στον Μουδρό.
12. Για αναλόγων λαϊκών «αρχαιολογικές» ερμηνείες βλ. Ι.Θ. Κακρίδη, Ο αρχαίοι Έλληνες στην νεοελληνική λαϊκή παράδοση (Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, 1978).

Βιβλιογραφική επιλογή

Benvenuti, A.G., *H Πολύχνη και το νησί της Αίγανος ανάμεσα στην αρχαιολογία και τη μυθολογία* (εκδ. Λ. Μπρατζώνη, 1993).
—*Poliochni: 1986-1992. La ripresa dei lavori*, Bollettino Ingegneri, 7-8, 1993, 3-8.
Bernabò-Brea, L., *Poliochni, Città preistorica nell' isola di Lemnos*, I-II (1964, 1976).
Pernicka, E. - Begemann, F. (et al.), «On the composition and provenance of metal artefacts from Poliochni on Lemnos», *Oxf JA* 9, 1990, 263-298.

Psychoyos, O., *Déplacements de la ligne de rivage et sites archéologiques dans les régions côtières de la mer Égée, au Néolithique et à l'âge du Bronze*, SIMA, pocket book 62 (1988), ίδιαιτερα 38 κ. εξ., 161-163.

Séférides, M., *Troie I: Matériaux pour l'étude des sociétés du Nord-Est Égéen au début du Bronze Ancien* (1986).

Koukonissi

Chr. Boulotis

As the excavations at the proto-urbanistic settlement of Poliochni have proven, the island of Lemnos has in many ways played an extremely important role in the framework of the so-called Trojan Civilization during the Early Bronze Age. According to the mythical tradition and the archaeological evidence the contribution of the island to the adoption and the Aegean transmission of the new revolutionary know-how, Metallurgy, was, as it seems, decisive.

Primarily, the privileged geographic position of Lemnos -at the entrance to the Dardanelles, across the Troad- in combination with its suitable land morphology -fertile, broad plains and safe anchorages- must be considered as the basic factors for the cultural thriving of the island during this period. Thus, an impressive network of littoral, in their majority, settlements was developed, which still await for the archaeologist's pickaxes.

One of these settlements, among the most important at it seems, is the Koukonissi isle, south of Lemnos, at the inner part of the Moudros Bay. The first surveys, besides a number of sherds from the historic period, produced abundant evidence of prehistoric inhabitation, especially at the northern part of the isle. Scattered building remnants, ceramics and clay spindles -perfectly corresponding to those from Poliochni and Troy-, sea-shells, scraps of consumed food, as well as a plethora of stone tools ascertain the great importance of Koukonissi during the Early Bronze Age. The finds surveyed so far, mainly ceramics, reliably witness to many superposed building phases. The inhabitation of the isle also went on during Middle and Late Bronze Age, as it is proven by the presence of Mycenaean sherds as well. Now is the turn for the systematic excavational research that has been scheduled to commence this year.